

Vaasan hallinto-oikeus: Valitus Kainuun päätöksestä Talvivaaran vesiongelmien ratkaisemiseksi

POHJOIS-SAVON

LUONNONSUOJELUPIIRI ry.

Kirkkokatu 35

70100 Kuopio

h/fax 017-2623 811

pohjois-savo@sll.fi

Y-tunnus 1092861-1

pu

Vaasan hallinto-oikeus

vaasa.hao@oikeus.fi

Valitus Kainuun päätöksestä KAIELY/752/2014, annettu 15.4.2015

Talvivaaran vesiongelmien ratkaisemiseksi huhtikuussa 2015 juoksuttamalla jätevedet Vuoksen ja Oulujoen vesistöihin Ympäristönsuojelulain 123 §:n nojalla

Valitamme päätöksestä Vuoksen vesistön suhteen, joka Laakajärvestä alkaen on Pohjois-Savon toiminta-
aluetta.

Kainuun ELY-keskus on myöntänyt Talvivaara Sotkamo Oy:lle luvan laskea osittain puhdistettuja jätevesiä myös Vuoksen vesistöön 31.5.2015 saakka, Talvivaara Sotkamo Oy:n konkurssipesän julkisselvittäjä Jari Salminen on 8.4.2015 päivätyllä kirjeellään ilmoittanut, että Talvivaara Sotkamo Oy:n konkurssipesä aikoo laskea vesistöihin jätevesiä Ympäristönsuojelulain 123 §:n nojalla. Päätöksestä ei ilmene miten paljon jätevettä Kainuun ELY sallisi laskettavan Vuoksen vesistöön – ainoastaan maksimikapasiteetiksi se arvioi 750-800 m³/h.

Osittain puhdistetun jäteveden ylimääräinen laskeminen aiheuttaa sen, että ainakin Talvivaara Sotkamon ympäristöluvan 52/2013/1 lupaehtoja rikotaan räikeästi ainakin sulfaatin, mangaanin, ja natriumin suhteen, siten että vastaanottavien vesistöjen salinitetti nousee.

Ympäristönsuojelulain 123 § on tarkoitettu poikkeuksellisiin tilanteisiin. Kyseinen pykälän ensimmäinen momentti kuuluu seuraavasti:

”Jos onnettomuudesta, ennakoimattomasta tuotantohäiriöstä tai muusta niihin rinnastettavasta yllättävästä, toiminnasta riippumattomasta poikkeuksellisesta syystä taikka rakennelman tai laitteen purkamisesta luvanvaraisessa tai rekisteröitävässä toiminnassa aiheutuu päästöjä tai syntyy jätettä siten, että aiheutuu tilanne, jonka vuoksi ympäristölupaa tai toimintaa koskevan valtioneuvoston asetuksen vaatimuksia ei voida noudattaa tai tilanne, jossa voi aiheutua välitöntä ja ilmeistä ympäristön pilaantumisen vaaraa tai jätteen määrän tai ominaisuuksien vuoksi tavanomaisesta poikkeavia toimia jätehuollossa, on toiminnasta vastaavan tai jätteen haltijan ilmoitettava tapahtuneesta viipymättä kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle, taikka valtion valvontaviranomaiselle, jos valtion ympäristölupaviranomainen myöntää toimintaan ympäristöluvan, tai 116 §:n 2 momentin mukainen ilmoitus on tehty valtion valvontaviranomaiselle. Toiminnasta vastaavan tai jätteen haltijan on viipymättä ilmoituksen jälkeen toimitettava viranomaiselle suunnitelma, jonka mukaisesti toiminnan päästöjä ja jätteitä sekä niistä aiheutuvaa ympäristön pilaantumista voidaan rajoittaa poikkeuksellisen tilanteen aikana.”

Talvivaara Sotkamo Oy:n konkurssipesä luettelee jätevesien juoksuttamispakkoonsa erinäisiä syitä kuten:

- 1) Talvivaara Sotkamon konkurssi.
- 2) Talvivaara Sotkamolle konkurssipesälle voisi löytyä ostaja, jonka tähden jätevesiä ei haluta laittaa louhokseen.’
- 3) Talvivaara Sotkamo ei pysty ylipäänsä noudattamaan ympäristölupaansa eivätkä muutosyritykset ole tuottaneet tulosta.
- 4) Jätevesien puhdistus ei toimi kunnolla.
- 5) Syksyn 2014 sateet.
- 6) Talven 2014–2015 lumet ja niiden sulaminen.

Näistä mikään ei ollut 123 §:n mukainen yllättävä ja odottamaton tapahtuma. Kohdat 1, 2, 3 ja 4 johtuvat yrityksestä itsestään ja siitä että liiketoimintaan liittyy yleisesti ottaen taloudellisia riskejä, joita ei voi vyyryttää ulkopuolisten kannettavaksi, jos toiminta ei kannata.

Kohdan 4 jäteveden puhdistus on laiminlyöty koko yrityksen toiminnan ajan niin ennen konkurssia kuin sen jälkeenkin. Väitteemme perustuu mm. Talouselämä-lehden 10.4.2015 uutiseen ”Vapaavuoren ja Pääkkösen mukaan varaosavarastot olivat tyhjiä, huollot tekemättä ja kaikki oli muutenkin rempallaan”. Takana on huolimattomuutta, huoltojen laiminlyöntiä, vääriä valintoja ym. Myös jäteveden puhdistuksessa on ollut pitkiä taukoja, koska ei oltu varauduttu hankkimaan ajoissa välttämättömien varaosia. Taas jätevedettä on myös kerätty pitkiä aikoja eikä kunnollista jätevedenpuhdistamo ole rakennettu – toki suunnitelmia on esitetty. Näissä ei vielääkään pyritä sulfaatin tehokkaaseen poistoon. Talvivaaran Sotkamon on täytynyt tietää jo kaksi vuotta, että sen on tuntuvasti tehostettava jätevedenpuhdistustaan, mitä käsittelemme tarkemmin myöhemmin.

Väitteen 2 sisältöä konkurssipesä perustelee vain louhinnan vaarantumisella – ei esimerkiksi sillä, että raskasmetallipitoiset jätevedet olisivat riski pohjavedelle.

Syksyn 2014 sateet (syy 5) olivat jonkin verran runsaita, mutta eivät mitenkään yllättävän ennätyskellisiä. Talvella 2014–2015 tuli enemmän lunta (syy 6) kuin talvella 2013–2014, jolloin lunta oli puolestaan poikkeuksellisen vähän. Keväisin lumi sulaa ja aiheuttaa vesien pintojen nousua. Laakajärven luusualle 21.4.2015 annettu virtaamaennuste on edelleen varsin lähellä <http://www.i2.ymparisto.fi/i2/04/1046441001y/wqfi.html#qr> keskimääräistä Muutamassa kohdin Oulujoen vesistöä virtaamat ovat niin suuria kuin sattuu kerran kolmessa tai kymmenessä vuodessa, mutta tulvia ei ole odotettavissa. Suomen, Ylä-Savon ja Kainuun talveen kuuluu suuri lumimäärän vaihtelu, joten sitä ei voi pitää yllätyksenä.

Ei voida pitää myöskään yllättävänä, että Talvivaara Sotkamo Oy:n konkurssipesä turvautui Ympäristönsuojelulain 123 § käyttöön. Talvivaara Sotkamo Oy turvautui aikaisemman Ympäristönsuojelulain samansisältöiseen 62 § ainakin 10 kertaa pelkästään aikavälillä 3.5.2012 ja 10.4.2013.

Asiasta on olemassa KHO:n uusin vuosikirjapäätös (22.12.2014/4016 KHO:2014:187), jonka lopussa sanotaan: ”Kun otetaan huomioon, että ympäristönsuojelulain 62 §:n poikkeuksellisia tilanteita koskeva ilmoitusmenettely on tarkoitettu vain välttämättömien ja kiireellisten toimien suorittamiseksi, ei yhtiön ilmoituksessa esittämiä osin yleispiirteisiä seikkoja alueen vesien johtamisen tarpeellisuudesta ole asiaa kokonaisuutena arvioituna pidettävä säännöksessä tarkoitettuna poikkeuksellisenä tilanteena. Koska poikkeukselliseksi tilanteeksi lähinnä arvioitavissa oleva seikka on ollut useiden kuukausien kuluttua mahdollisesti aiheutuvan onnettomuuden vaara, on toiminnanharjoittajan itsensä ensisijaisesti osoitettava tarvittavien toimenpiteiden välttämättömyys. Yhtiön tekemässä ilmoituksessa olisi tullut esittää yksityiskohtainen riskinarviointi vesien varastointiin käytettyihin alueisiin liittyvästä onnettomuuden vaarasta ja erityisesti selvitystä alaiden patoturvallisuudesta. Ilmoituksessa olisi tullut tällaisessa tilanteessa esittää myös tarvittavassa laajuudessa arvio vaihtoehtoisista toimenpiteistä sekä rajoittaa esitetyt toimenpiteet vain välttämättömiin toimiin. Toimintaan liittyvien riskien poistamista ennakolta akuutiksi arvioitavissa olevaa vaaratilannetta laajemmalti ei näin ollen ole voitu sallia ympäristönsuojelulain 62 §:n mukaisessa ilmoitusmenettelyssä”.

Sulfaattia ja raskasmetalleja sisältävä vesi on riski Vuoksen vesistön ylimmille vesille

Raskasmetallien toksisuus tunnustetaan, mutta sulfaatin vaarallisuutta Talvivaaran toimijat ovat väheksyneet, vaikka suuri sulfaattipitoisuus estää veden täyskierron ja siten veden pohjalla ei voi olla happea tarvitseva elämään. Lisäksi fysikaalisesta kemiasta tunnetaan erittäin hyvin, että suolat kuten natriumsulfaatti alentavat kaasujen kuten hapen vesiliukoisuutta veteen. Eero Tommilan Fysikaalinen kemia (3s painos vuosi 1965, Otava) opettaa: ”Kaasujen liukoisuus pienenee huomattavasti, jos veteen on liuotettu jotain muuta ainetta; varsinkin on elektrolyteillä suuri liukoisuutta alentava vaikutus”.

Nyt Talvivaara Sotkamo Oy:n konkurssipesän ilmoitus unohtaa, että mm. Kivijärvi on jo menettänyt täyskiertonsa. Hakija ei edes tiedä, että myös Kivijärven virkistyskäyttö on merkittävää ja se olisi merkittävämpää, jos Talvivaara Sotkamo ei olisi sitä saastuttanut. Hakijan ennuste Laakajärven kyvystä sietää uutta kuormaa, on vain sen oma arvelu käsittelemättä ollenkaan veden käyttökieltoja saunavetenä

liian mangaanin tähden tai kalakantojen vähenemistä mm. sulfaatin tähden sekä kaloissa olleita isoja elohopeapitoisuuksia.

Liian suuret elohopeapitoisuudet voivat johtua siitä, että kun vedessä on sulfaattia, siitä osa pelkistyy sedimentin pinnassa, pohjahiekan murujen välissä yms. mikrobiologisesti ja tieteellisen kirjallisuuden mukaan noin puolet sulfaattia pelkistävästä bakteereista metyloi elohopeaa metyylielohopeaksi, joka kulkeutuu paremmin kaloihin ja on ihmiselle myrkyllisempää (Heinonen-Tanski, H. 2015. Sulfaatti, elohopea ja kalat. Ympäristö ja terveys 1/2015: 54-60).

Vastaavasti Talvivaara Sotkamo OY: konkurssipesä Osa VII: Talvivaaran kaivoksen kalataloudellinen tarkastelu vuonna 2014 (kuva 15, sivu 13) paljastaa, että kymmenestä tutkitusta ahvenista viidessä oli liian paljon elohopeaa, kun kriteerinä on EU:n sallittu maksimipitoisuus EY 1181/2006 muutos 629/2008. Suurimmat ylitykset olivat lähes kaksinkertaisia sallittuun verrattuna.

Asia liittyy siihen, onko tilanne poikkeuksellinen. Ongelmat on tiedetty jo aikoja sitten, mutta konkurssipesä on jättänyt ryhtymättä toimenpiteisiin, jotka vähentäisivät vesiongelmaa.

Prosessissa on edelleen käytetty rikkihappoa. Sitä on siis lisätty jossain prosessin kohdassa liuokseen. Rikkihapon lisääminen lisää neutralointitarvetta, mikä tuottaa jätevesiin sulfaattia suoraan rikkihapon määrästä tietyssä suhteessa riippuvan määrän. Lopettamalla rikkihapon lisääminen prosessiin sulfaatin tuottaminen olisi vähentynyt ja jätevesiä voisi juoksuttaa enemmän saman sulfaattikiintiön puitteissa.

Rikkihapon syötön lopettaminen olisi todennäköisesti vähentänyt nikkelin liukenemista bioliuotusasoilla. Se olisi voinut myös vähentää myös bakteerien suorittamaa liuotusta. Bakteerit tuottavat myös rikkihappoa ja bakteeritoiminnan väheneminen vähentää myös omalta osaltaan sulfaatin määrää jätevesissä.

Konkurssipesä on ylläpitänyt nikkelin tuotantoa ja jättänyt huomioimatta sen jätevesiongelmaa lisäävää vaikutusta. Sallimalla nikkelin tuotannon loppumisen luonnollisesti konkurssipesä olisi kyennyt paremmin vähentämään liuoksia liuoskierrossa (kemikaalien riittävyys parempi), vetylaitoksen kapasiteetti olisi riittänyt paremmin, osmoosilaitokselle olisi voinut johtaa paremmin esipuhdistettua vettä jne.

Ympäristöluvassa on sulfaatille päästökiintiö. Poikkeustilanneilmoitusta koskevassa päätöksessä annetaan lupa noin nelinkertaiseen sulfaattipäästöön vuotuisen kiintiöön verrattuna. Määrä on kohtuuton. Hoitamalla vesiasiat paremmin yhtiö olisi voinut juoksuttaa enemmän vettä, mutta vähemmän sulfaattia.

Jäteveden puhdistus ei ole toiminut

Talvivaara Sotkamo Oy:n konkurssipesä viittaa toiseksi syyksi ylimääräisiin juoksutuksiin myös sen, että Talvivaara Sotkamo ei ole pystynyt ennen ja jälkeen konkurssin noudattamaan ympäristölupaehdojaan. Tämä johtuu siitä, että se ei ole koskaan rakentanut jäteveden puhdistamoita, joka poistaisi sulfaatin ja raskasmetallit myös siitä jätevedestä, joka lasketaan vesistöihin. Siksi sillä on jatkovalitus ympäristölupaehdoista, mutta pelkkä valitus ei liene tae luvasta.

Nyt Talvivaara käyttää kalkkisaostusta, joka ei ole koko aikana toiminut riittävän hyvin. Se vetoaa myös käänteisosmoosiin, jota se etupäässä käyttää oman raakavetensä tuottamiseen. On syytä muistuttaa, että keväällä 2012 niin yleisölle kuin aluehallintovirastolle oli esitetty, vesistöön johdettavia jätevesiä aletaan puhdistaa käänteisosmoosilla, jolloin vesistöön johdettavien vesien laatu paranisi selvästi. Sitten yleisötilaisuudessa Sotkamon Vuokatissa 8.10.2012 tuli yleisölle esille, että Talvivaara Sotkamo Oy lupaus puhdistaa vesiä käänteisosmoosille ei koskenutkaan juurikaan niitä vesiä, jotka johdetaan vesistöön. Tämä tieto oli tullut pari viikkoa aikaisemmin aluehallintoviraston Koivulalle ja Itkoselle (<https://www.youtube.com/watch?v=zh25NJMu9QQ>).

Kainuun ELY-keskuksen mukaan (päätöksen sivu 11) Talvivaara on tuottanut viikoittain keskimäärin 21 000 kuutiometriä vettä viikossa käänteisosmoosilaitteella. Jos jätevettä on noin 9 600 000 kuutiometriä, kestää noin (9100:21) 457 viikkoa (= vajaat 9 vuotta) käsitellä jätevedet – edellyttäen, että sademäärä ei ylitä haihduntaa. Täten se ei ole todellakaan valinnut käsittelymenetelmää, jolla se pystyisi noudattamaan lupaehtojaan.

Talvivaara Sotkamolla olisi valittavana jätevesien puhdistukseen parempaakin tekniikkaa, jolla pääsisi eroon myös sulfaatista. Mm. kaivosteollisuuden ns. BAT-tekniikoja kuvaavassa BREF-dokumentissa <http://eippcb.jrc.ec.europa.eu/reference/mmr.html> on yleisellä tasolla kuvattu tekniikoita, joilla raskasmetalleista ja sulfaatista päästään eroon. Nyt Talvivaara Sotkamon konkurssipesä käyttää käänteisosmoosia vain oman raakavetensä tuotantoon, sen sijaan että se laskisi vesistöihin vain käänteisosmoosissa syntyvää puhdasta vettä ja pitäisi rejektin kaivosalueella. Tämä helpottaisi sen jätevesitilannetta sillä rejetin tilavuus on vain 50 % alkuperäisestä ja puhtaan veden laskemisen volyyymille ei ole mitään rajoitusta.

Kaiken kaikkiaan olisi outoa, jos taloudellisia uhrauksia vaativien lupaehtojen jatkuva rikkominen palkittaisiin taloudellisesti sillä, että lupaviranomaisten olisi pakko antaa löysemmät ehdot, jotta rikkoja saisi siitä taloudellista etua.

Kun tästä vuosikirjapäätöksestä huolimatta Kainuun ELY päätti jälleen kerran, että Talvivaara Sotkamo Oy konkurssipesä saa juoksentaa vesistöihin joko itse nyt ilmoittamansa jätevedet tai niin paljon, että sen vesimäärä laskee paljon, kansalaisten on pakko ajatella, että ympäristölupakäytäntöä voidaan vapaasti venyttää.

Kuopiossa 23.4.2015

Pohjois-Savon luonnonsuojelupiiri ry

Helvi Heinonen-Tanski, puheenjohtaja

Jaana Hiltunen, sihteeri

Täydennetty 30.4.2015

1. Vaadimme, että Vaasan Hallinto-oikeus kieltää Kainuun ELYn päätöksen (KAIELY/752/2014) mukaisen jätevesien ylimääräisen juoksutuksen Vuoksen vesistön osalta.
2. Iisalmen Luonnon Ystävien Yhdistys yhtyy Pohjois-Savon luonnonsuojelupiirin valitukseen, joka koskee Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen ympäristö ja luonnonvarat - vastuualueen Talvivaara Sotkamo Oy:n konkurssipesän ilmoituksen johdosta 15.4.2015 antamaa päätöstä dnro KAIELY/752/2014.